

V I N T A G E

Lupu Kostaki s-a născut la 9 aprilie 1851 într-o veche familie boierească din Moldova. A studiat pe rând la Bârlad, Galați (unde gazdă i-a fost „cucoana“ Sultana, mama lui Alexandru Ioan Cuza), București, după care, la sfatul lui P.P. Carp, tatăl său l-a trimis să învețe la Gimnaziul Francez din Berlin, urmând câteva semestre și cursurile Institutului Politehnic din Zürich. Reîntors în țară, a îndeplinit numeroase demnități publice. La izbucnirea Primului Război Mondial era membru al Consiliului Superior Administrativ. A făcut parte din tabăra germanofililor, tutelată de personalitatea lui Petre P. Carp.

La retragerea autorităților și a familiei regale în Moldova, Lupu Kostaki a rămas în București, cu acordul lui Ion I.C. Brătianu, și a preluat funcția de girant al Ministerului de Interne pentru perioada ocupației militare. Autoritățile germane i-au recunoscut aceste atribuții până la semnarea Păcii din București. Interstițiul a coincis cu cele mai controversate acțiuni din cariera lui politică și administrativă.

La 29 martie 1919 Curtea Marțială a emis un mandat de arestare sub acuzația că a înlesnit operațiunile inamicului și a subminat autoritatea regelui în teritoriul ocupat. După câteva luni de închisoare petrecute la Văcărești, Kostaki a fost pus în libertate și apoi exonerat de acuzații ca urmare a amnistiei acordate prin decret regal. A murit la Dealu Mare, în ziua de 15 iulie 1923, fără putința de a-și publica memoriile. Dorința aceasta i se împlinește, astfel, un secol mai târziu.

Alexandru Istrate (n. 1977) este cercetător la Institutul de Istorie „A.D. Xenopol“, doctor în istorie cu o teză despre cultura istorică a Țărilor Române în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Este autorul și coordonatorul unor volume de studii și documente despre istoria modernă românească.

Claudiu-Lucian Topor (n. 1975) este conferențiar universitar la Facultatea de Istorie a Universității „Alexandru Ioan Cuza“ din Iași. Este doctor în istorie cu o teză despre relațiile diplomatice germano-române în vremea Războaielor Balcanice. A scris și a editat mai multe cărți și volume consacrate politicii germane în România și în spațiul Europei de Sud-Est la începutul secolului XX.

Lupu C. Kostaki

# MEMORIILE UNUI TRĂDĂTOR

un înalt funcționar român  
sub guvernământul  
militar german  
(1916–1918)

Ediție îngrijită, studiu introductiv și note  
de Alexandru Istrate și Claudiu-Lucian Topor

 HUMANITAS  
BUCUREȘTI

La prețul de vânzare se adaugă 2%,  
reprezentând valoarea timbrului literar.

Redactori: Adina Săucan, Andrei Pogăciaș  
Coperta: Dan Dulgheru  
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu  
Corector: Cristina Jelescu  
DTP: Corina Roncea

Tipărit la Livco Design

© HUMANITAS, 2020, pentru prezenta ediție

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României  
Kostaki, Lupu C.

Memoriile unui trădător: un înalt funcționar român sub  
guvernământul militar german: 1916–1918 / Lupu C. Kostaki;  
ed. îngrij., st. introd. și note de Alexandru Istrate  
și Claudiu-Lucian Topor. – București: Humanitas, 2020

Index

ISBN 978-973-50-6687-1

I. Istrate, Alexandru (ed.; pref.)

II. Topor, Claudiu-Lucian (ed.; pref.)

821.135.1

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51

[www.humanitas.ro](http://www.humanitas.ro)

Comenzi online: [www.libhumanitas.ro](http://www.libhumanitas.ro)

Comenzi prin e-mail: [vanzari@libhumanitas.ro](mailto:vanzari@libhumanitas.ro)

Comenzi telefonice: 0723 684 194

## CUPRINS

<i>Studiu introductiv. Despre ostracizarea posterității și dreptul la recursul istoriei</i> . . . . .	9
De ce ar trebui să-l ascultăm pe Lupu Kostaki? / 11 Spaima de ruși – simpatiile pentru germani / 16 Sub ocupația germană: administrația „gerantului“ Lupu Kostaki / 20 Apreciat de dușmani, detestat de compatrioți / 27 Procesul intentat în epocă și sentința în fața istoriei / 31 Despre „trădare“ și „patrioți“ la finele războiului / 39 Moartea în anonim și mesajul confesiunilor / 41 Călătoriile și povestea unui manuscris / 44	
<i>Notă asupra ediției</i> . . . . .	47
MEMORIILE UNUI TRĂDĂTOR	
Introducere . . . . .	51
PARTEA I	
Cap. 1. Anii copilăriei . . . . .	55
1. Părinții mei; întemeierea Comitetului Unionist al județului Tutova / 55 2. Consfătuiri politice / 56 3. Corespondența / 57 4. Ce se vorbea după consfătuiri / 58 5. Cum se prindeau tinerii la oaste / 61 6. Sfântul Lupu, 23 august la Ciortolom / 62 7. Cum se face propaganda / 64 8. Teatrul ca element de propagandă și de instrucție națională / 66 9. Cine scria manifestele menite a fi răspândite / 67 10. Vestea despre casarea alegerii Divanurilor ad-hoc / 68 11. Noile alegeri / 68 12. Alegerea domnitorului Alexandru Ioan I Cuza la 5 și 24 ianuarie 1859 / 68 13. Trecerea deputaților munteni la Iași / 69	

## 6 CUPRINS

14. Domnitorul Alexandru Ioan I trece la București / 70	15. Venirea unor regimente muntene în Moldova / 70	16. Încetarea dreptului consular / 70	17. Scoaterea limbii grecești din biserici / 73	18. Unirea arhivelor statului / 73	19. Lovitura de stat de la 2 mai 1864. Împroprietărirea locuitorilor pontași, independența noastră / 73								
Cap. 2. Școlile ce am urmat . . . . .						87							
1. La școala primară din Bârlad / 87	2. La pensionul Ghionis din Galați / 88	3. La pensionul Schewitz din București / 89	4. Tata se sfătuiește cu familia Carp să mă trimită în Germania / 89	5. La liceul francez din Berlin / 90	6. La Politehnicul din Zürich / 91	7. Reîntoarcerea în țară / 91							
Cap. 3. Cariera mea . . . . .						92							
1. Planuri de viitor; primele funcțiuni / 92	2. Delegat pe lângă armata rusească / 96	3. Șef al Poliției din Bârlad / 97	4. Retras de la poliție, chemat la directoratul prefecturii / 99	5. Prefect de Tutova / 100	6. Ancheta de la Putna / 103	7. În-sărcinat cu interimatul secretarului general de la Ministerul de Interne / 103	8. Prefectura de Covurlui / 104	9. Prim-ministrul Ion C. Brătianu la mine la hotel / 106	10. Director general al penitenciarelor / 107	11. Secretar general la Ministerul de Interne / 112	12. Comisar al guvernului pe lângă Banca Națională / 116		
Cap. 4. Politică ce am urmat . . . . .												121	
Cap. 5. Averea mea . . . . .												125	
PARTEA A II-A													
Situția politică a diferitelor state													
înainte de declararea războiului din 1914 . . . . .													131
Anglia / 131													
Franța / 136													
Rusia / 138													
Germania / 140													
Monarhia Habsburgică / 145													
Italia / 150													
România / 155													
Declararea războiului european . . . . .													179
Ce s-a petrecut în timpul expectativei armate. . . . .													197
PARTEA A III-A													
Contrabandele . . . . .													223
Declarația noastră de război . . . . .													226
Intrarea dușmanilor în țară . . . . .													228
Intrarea mea în funcțiune . . . . .													235

Ministrul Olandei. Chestia internațiilor străini.	
Manoperele Gheorghe Corbescu–Panaitescu . . . . .	240
Zilele grele de 20–24 noiembrie. Armata rusă în Capitală . . . . .	243
Vizita la Direcția Generală a Poștelor și Telegrafelor și la Prefectura Poliției . . . . .	244
Noaptea de 22–23 noiembrie 1916. O nălucă . . . . .	249
Purtarea funcționarilor . . . . .	257
Administrația germană până în martie 1917 . . . . .	259
Generalul Mustață, prefect al Poliției Capitalei . . . . .	270
Al. Tzigara-Samurcaș, prefectul Poliției Capitalei . . . . .	273
Cantinele populare . . . . .	275
Ostatecii . . . . .	276

## PARTEA A IV-A

Starea morală în teritoriul ocupat 1916–1917 . . . . .	285
Profesorul Constantin Stere . . . . .	288
Alexandru Ioan Marghiloman . . . . .	290
O lămurire . . . . .	292
Petre P. Carp . . . . .	293
Colonelul Hentsch . . . . .	309
Austro-Ungaria . . . . .	313
Contele Ottokar von Czernin . . . . .	314
Biserica Catolică . . . . .	317
Rusia . . . . .	323
1917 în Moldova și Rusia . . . . .	326
Germania în cursul anului 1917 . . . . .	333
America . . . . .	335
Starea statelor beligerante în anul 1917 . . . . .	337
Pacea cu noi . . . . .	343
Diferite bizantinisme . . . . .	345
Tratativele de la Buftea . . . . .	351
Consiliul de Coroană de la 17 februarie 1918 . . . . .	353
Sfârșitul însărcinării mele . . . . .	366
<i>Indice selectiv de nume</i> . . . . .	369

## NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Prezenta ediție are la bază exemplarul dactilografiat în 1922 și păstrat la Biblioteca Academiei (BAR, mss. A 1825), completat, pe întinderea părții I, cu versiunea elaborată la un an distanță și deținută de doamna Elena Monu din Bârlad; acest al doilea manuscris are doar 70 de pagini, dar este mai sistematizat și are completări, tăieturi și note olografe ale lui Lupu Kostaki.

Titlul cărții, *Memoriile unui trădător*, apare ca atare pe pagina de gardă a versiunii aflate la Biblioteca Academiei (urmat de notația „1850–1919<sup>4</sup>”). Subtitlul, *Un înalt funcționar român sub guvernământul militar german (1916–1918)*, aparține editurii. Structura cărții îi aparține autorului, fiind preluată din cele două versiuni corelate.

Pentru ușurința lecturii, am semnalat în text între semnele < > toate completările autorului făcute pe versiunea de la Bârlad, precum și subtitlurile care apar doar în acea versiune. Corecturile și reformulările din același manuscris sunt prezentate ca note de subsol cu asterisc. Cu cifre arabe apar la subsol notele editorilor (scurte fișe biografice, puneri în context, corectarea anumitor inexactități din text etc.), precum și notele autorului, semnalate în plus cu notația (n. a.).

În editarea acestui volum, am păstrat ca atare formele lexicale care marchează o pronunție specifică sau o opțiune a autorului justificată de etimologie: arhaisme, regionalisme, împrumuturile lexicale neologice la data scrierii, precum și formele gramaticale (anacolaturi, dezacorduri etc.). Am corectat tacit greșelile de dactilografiere evidente. Am redat între [croșete] cele câteva cuvinte lipsă. Scrierea cu inițiale majuscule a unor termeni urmează normele actuale. În schimb s-au păstrat opțiunile autorului, fie chiar inconsecvente, cu privire la grafiera numelor proprii de persoane, a toponimelor etc. (de exemplu, Manolache Kostaki/Kostaky,



Novi-Bazar, Kiuciuk-Kainargi, Nicu Kîrstea/Kârste, Miron Kostin, Constantinopol/Constantinople etc.), semnalându-se în subsol, acolo unde e cazul, formele consacrate în prezent. Majoritatea evenimentelor relatate de autor sunt raportate la calendarul „pe stil vechi“, iulian, deși calendarul gregorian, folosit în majoritatea țărilor europene, fusese adoptat oficial în România la 1 aprilie 1919 (dată care a devenit astfel 14 aprilie); uneori, datarea din manuscris e dublă (de exemplu, 16/29 noiembrie).

Am ilustrat partea I a *Memoriilor* cu facsimile atât din versiunea aflată la Biblioteca Academiei (recto), cât și din manuscrisul de la Bârlad (verso); în restul volumului, facsimilele sunt preluate din versiunea Academiei. Dosarul iconografic și legendele, precum și indicele selectiv de la finalul cărții au fost alcătuite în redacție.

Lupa C. Kostaki .  
memoriile unui trădător

1850 - 1919.

## INTRODUCERE

Urmărit, în timp de pace, de Curtea Marțială, sub învinuirea de criminal politic, pentru activitatea mea publică din timpul ocupației germane asupra Munteniei și Dobrogei, mă văd silit să vorbesc.

De bunăvoie n-aș face-o, căci socot nepotrivit ca cineva să vorbească și mai ales să scrie despre faptele sale. Aceasta este treaba istoriei, deoarece numai ea poate năzui spre imparțialitatea și obiectivitatea desăvârșită.

Dar ce să fac? Mi se atinge, fără cruțare, bunul nume al familiei mele, pe care l-au purtat cu cinste străbunii mei, pe care-l port și eu, care îmi este tot așa de scump ca și țara mea și pe care trebuie să-l las întreg moștenitorilor mei.

Sunt deci dator să-mi apăr cinstea și numele familiei.

Pentru aceasta voi spune totul, fără teamă de a fi dezmințit, întrucât e vorba de lucruri recente, pe care oricine le poate controla, fiind cunoscute de foarte mulți.

Ca introducere voi da o descriere sumară a mediului în care am crescut, arătând totodată și actele mai de seamă săvârșite de mine în calitate de funcționar public. Voi povesti apoi pe larg, începând de la 1914 încoace, tot ce s-a petrecut, pentru că de atunci mi se aruncă acuzațiile.

Mai întâi atrag atenția cetitorului că nu sunt învinuit pentru vreo incorectitudine în mânuirea de bani publici.

Nu m-am atins niciodată de banul obștesc fără drept, în tot timpul cât am slujit țara ca funcționar public. Așa mi-a fost înclinarea mea firească și învățătura de la părinți.

N-am iubit niciodată oamenii incorecți, și dragostea ca și ura lor le-am disprețuit deopotrivă.

M-am mulțumit să am în orice vreme conștiința liniștită, păstrându-mi curate cugetul și mâinile.

În chipul acesta cred că voi da oamenilor de bine puțința de a mă judeca în cunoștință de cauză și de a aprecia dacă am fost sau nu capabil de a săvârși faptele ce mi s-au imputat.

## ANII COPILĂRIEI .

M'am născut la 9 Aprilie, 1851, în orașul Birlad, din părinți oameni de omenie, izbiți și atinși de conjuncțiuni lor.

Tatăl meu, Constantin Kostaki, căsătorit cu Elena, fiica Agăi Gheorghe Kostaki, după ce și-a făcut stagiul în armată, cum era atunci obiceșul fiilor de boeri, s'a retras la moșia sa Ciortolom, din județul Tutova, unde a făcut agricultură.

Pe atunci tineretul boeresc din Moldova era preocupat să redeștepte în popor sentimentul național, să îndrumeze pregătirea unirii principatelor surori, Moldova și Valahia, și se gîdea serios la prefacerea moravurilor corupte, ce infiltraseră Fanarioții în țările noastre. Tatăl meu făcea parte din acea pleiadă de tineri.

Legăturile sale de strînsă prietenie cu Manolache Kostaki dela Epureni, rudă de departe, cu Alecu Romalo dela Pochidia, precum și cu doctorul Emanoil Kostin, strănepotul cronicarului Miron Kostin-venit din Cernăuți și așezat în Birlad ca medic, l-au silit a forma un comitet unionist al județului Tutova și al orașului Birlad.



Acest comitet se compunea din :  
Manolache Kostaki Epureanu, membru în comitetul unionist al țării din Iași; doctorul Emanoil Kostin; Alecu

## PARTEA I.

### CAP. I.

#### ANII COPILARIEI

Fapte petrecute în casa părintească, văzute și  
auzite de mine.-  
---

#### 1. Părinții mei; întemeierea comitetului unionist al ju- dețului Tutova.-

M'am născut la 9 Aprilie 1851, în orașul Bârlad, din  
părinți oameni de omenie, iubiți și stimați de conșădegenii lor.

Tatăl meu, Constantin Kostaki, căsătorit cu Elena, fiică  
ca Agăi Gheorghe Kostaki, după ce și-a făcut stagiul în armată,  
cum eră atunci obiceiul fiilor de boieri, s'a retras la moșia  
sa Ciortolom din județul Tutova, <sup>îndelehnindu-se cu</sup> unde a făcut agricultură.

Pe atunci tinerețul boieresc din Moldova <sup>era</sup> preocupat  
să redeștepte în popor sentimentul național, să îndrumeze pre-  
gatirea Unirii principatelor surori, Moldova și Valahia, și se  
gândea serios la prefacerea morăvurilor corupte <sup>ce</sup> infiltrase-  
ra Fanariștii în țările noastre. Tatăl meu făcea parte din aceea  
pleiada de tineri.

Legăturile sale de strănsă prietenie cu Manolache Kos-  
taki dela Epurenii, ruda de departe, precum și cu Alecu Romalo  
dela Pochidia și <sup>cu</sup> doctorul medic Emanoil Kostin, strănepotul  
cronicarului Miron Kostin, venit din Cernăuți și așezat în Bâr-  
lad ca medic - l-au îndemnat a forma un Comitet Unionist al  
județului Tutova și al orașului Bârlad.-

## PARTEA I

### ⟨CAP. 1.⟩ ANII COPILĂRIEI

#### ⟨FAPTE PETRECUTE ÎN CASA PĂRINTEASCĂ, VĂZUTE ȘI AUZITE DE MINE⟩

##### ⟨1. *Părinții mei; întemeierea Comitetului Unionist al județului Tutova*⟩

M-am născut la 9 aprilie 1851, în orașul Bârlad, din părinți oameni de omenie, iubiți și stimați de conjuțedenii lor.

Tatăl meu, Constantin Kostaki, căsătorit cu Elena, fiica agăi Gheorghe Kostaki<sup>1</sup>, după ce și-a făcut stagiul în armată, cum era atunci obiceiul fiilor de boieri, s-a retras la moșia sa Ciortolom<sup>2</sup>, din județul Tutova, unde a făcut\* agricultură.

Pe atunci, tineretul boieresc din Moldova era preocupat să redeștepte în popor sentimentul național, să îndrumeze pregătirea unirii Principatelor surori, Moldova și Valahia, și se gândea serios la prefacerea moravurilor corupte, ce infiltraseră fanarioții în țările noastre. Tatăl meu făcea parte din acea pleiadă de tineri.

Legăturile sale de strânsă prietenie cu Manolache Kostaki de la Epureni, rudă de departe, cu Alecu Romalo de la Pochidia, precum și cu doctorul Emanoil Kostin, strănepotul

<sup>1</sup>) Tatăl său, Constantin (1823?–1883), era fiul nelegitim al Saftiei Kostaki, crescut de bunicul său, Constantin Talpan. <sup>2</sup>) Elena Monu precizează că moșia Ciortolom i-a revenit lui Constantin Kostache Talpan ca parte din cota atribuită moștenitorilor legitimi, Ecaterina și Gavril.

\* „Îndeletnicindu-se cu“.

cronicarului Miron Kostin – venit din Cernăuți și așezat în Bârlad ca medic –, l-au silit\* a forma un Comitet Unionist al județului Tutova și al orașului Bârlad.

Acest comitet se compunea din: Manolache Kostaki Epu-reanu, membru în Comitetul Unionist al țării din Iași (capitala Moldovei); doctorul Emanoil Kostin; Alecu Romalo, diplomat, doctor în drept de la Paris; Grigore Soutzo, mare proprietar; Iacob Fătu, om cu știință de carte; Ioan Popescu din Transilvania, profesor; Andrei V. Ionescu, negustor fruntaș; Vasile Neculau, căminarul Ioan, Gheorghe Albu, reprezentanții proprietății mijlocii și Constantin Kostaki, (mare proprietar) tatăl meu.

### «2. Consfătuiri politice»

În casa noastră din strada ce poartă astăzi numele tatălui meu, aveam o odaie despre soare-apune a cărei fereastră dădea în grădina casei. La fereastră, pe lângă puternice gratii de fier, erau și două rânduri de obloane de lemn, precum și o perdea groasă de postav verde. În unul din pereții odăii era un dulap în zid cu o ascunzătoare, în care părintele meu ținea hârtii. Mai târziu mi-a spus el că acolo se păstrau ascunse proclamațiile și hârtiile secrete ale unioniștilor.

La sosirea unor anumiți oaspeți din țară, se închideau bine obloanele, se trăgea perdeaua de postav verde, așa că nu se mai putea zări nici o umbră de lumină în odaie. După sobă se puneau sfeșnicele cu lumânări, iar pe masă hârtie de scris, cerneală și condeie făcute din pene de gâscă. De mai multe ori am văzut adunându-se la noi pe Costache Negri, Manolache Kostaki, Alecu Cuza, Mihalache Kogălniceanu<sup>1</sup>, Anastasie Panu, Mihai Jora, Rolla<sup>2</sup>, Petrache Mavrogheni, mai târziu pe

\* „Îndemnat“.

<sup>1</sup>) Mihail (Mihalache) Kogălniceanu (1817–1891), om politic liberal, avocat, istoric, publicist; a fost prim-ministrul României (1863–1865) și ministru de externe în mai multe rânduri. <sup>2</sup>) Constantin (Costache) Rolla (1818–1879), om politic, boier, susținător al Unirii, ministru în mai multe rânduri în guvernele Moldovei.



unchiul meu Iorgu Radu<sup>1</sup> și alți mulți cărora li se adăugau și o parte din acei ce alcătuiau Comitetul Unionist al județului Tutova și al orașului Bârlad.

După ce isprăveau de discutat și hotărât asupra chestiunilor pentru cari se adunaseră, treceau în odaia cea mare a casei; acolo Negri mă lua de păr și-mi făcea o moară, zisă de vânt, iar ceilalți musafiri adunați îmi dădeau câte o palmă la posterior ca să țin minte, ziceau ei, de vremea când se adunau să se sfătuiască pentru unirea Moldovei cu Valahia și pentru statornicia dreptății și cinstei în țară.

Oamenii aceștia nu urmăreau nici afaceri, nici cointeresări; ei munceau pentru răspândirea și întărirea idealului național; mai toți au murit săraci, lăsând o Românie bogată și de sine stătătoare.

Pe atunci întrunirile erau strict interzise; cu toate acestea, ei se adunau și se expuneau a fi prinși și surghiuniți cel puțin la mănăstiri, unde nu puteau comunica cu nimeni, și erau siliți să asculte de două și de trei ori pe zi moliftele Sfântului Vasile.

Toți au înfruntat pericolul fără a șovăi. Grație curajului și devotamentului lor s-a pus temelia românismului.

### «3. Corespondența»

Corespondența era anevoioasă și rară; puținele imprimare ce apăreau pe atunci se primeau cu mare greutate, ba de multe ori erau sechestrate de autorități. Pentru a scăpa de această pacoste, unioniștii au izbutit, prin colonelul Alecu Cuza din Galați, să obție, de la consulul englez de acolo sau de la cel din Brăila, patenta de supus englez pentru Andrei V. Ionescu, mare negustor și membru în Comitetul Unionist din Bârlad; prin acest mijloc, corespondența a fost asigurată la Bârlad; scrisori și imprimare veneau pe adresa [lui] Andrei V. Ionescu, de unde cei interesați le ridicau.

Autoritățile nu îndrăzneau să jignească un locuitor ce se bucura de protecția unei mari puteri.

<sup>1)</sup> Căsătorit cu mătușa Ecaterina, sora tatălui său.

«4. Ce se vorbea după consfătuiri»

După ședințele din camera cu duble obloane, musafirii luau câte o mastică și mergeau în sufragerie la masă. Toate discuțiile lor se învâreau asupra chipului cum ar putea fi scăpată țara de intrigile austro-rusești și pomeneau tot răul pe care acești doi vecini ni-l făcuseră în curgerea vremurilor; cuvinte amare le ieșeau din gură, vorbind de răpirea Bucovinei și a Basarabiei. Se discuta mult și [despre] lipsa de dreptate în țară.

Mihalache Kogălniceanu, tânăr pe atunci, cu darul lui fermecător de a vorbi, a povestit odată, ca pildă de cum trebuie să fie justiția într-o țară, anecdota lui Friedrich II cel Mare al Prusiei, cu proprietarul morii de vânt de la Sans-Souci<sup>1</sup>. Toți cei ce nu cunoșteau faptul acesta au rămas încântați de încrederea morarului – deci a poporului – în justiția țării sale. O singură dorință însuflețea pe toți cei de față: să ajungem și noi să avem judecători. Atunci am auzit și eu că justiția trebuie să fie a treia putere în stat. De peste 65 ani ne învârtim în așa fel încât și astăzi, ca și atunci, justiția se conduce prin legi ad-hoc create. «Ofisele domnești de altădată sunt decretele-legi de astăzi.»

Petrache Mavrogheni, cu autoritatea ce i-o dădea rolul ce-l avusese la proclamarea dezrobirii țiganilor, arăta măreția actului ce se săvârșise prin eliberarea robilor. Astfel, se înmormânta o stare sălbatecă de lucruri și trezea puternice speranțe pentru marile reforme la care cu toții se gândeau pentru binele țării. Toți cei prezenți își dezrobiseră țiganii fără despăgubire, cum făcuseră și părinții mei. Țiganii noștri au rămas la noi și după eliberare, până ce unii din ei au murit; bucătarului Gheorghie am dat de i s-a făcut portretul în ulei, și-l păstrez în casa mea; el a murit la unul din membrii familiei mele, eu fiind atunci strămutat ca funcționar în București.

<sup>1</sup>) Pilda întâmplării prin care a trecut morarul de la Sans-Souci, presat de regele Friedrich cel Mare al Prusiei să-și vândă proprietatea, arăta tuturor că nimeni nu era mai presus de lege. A rămas emblematic răspunsul țaranului în fața monarhului: „Sunt judecători și la Berlin!“